

УДК 355.242

Білетов В.І. к.військ.н., с.н.с.;

Закалад М.А.;

Пивовар О.П.;

Ворона Т.О.

Центр воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України
імені Івана Черняхівського

Стратегія військово-технічного співробітництва Збройних Сил України в умовах їх євроінтеграції та переходу на євростандарти

Стратегия военно-технического сотрудничества Вооруженных сил Украины в условиях их евроинтеграции и перехода на евростандарты

Strategy of military – technical collaboration armed forces of Ukraine in the conditions of their eurointegration and passing to the eurostandards

Резюме. Розглядаються пропозиції, які спрямовані на розробку перспективного озброєння і військової техніки (ОВТ) Збройних Сил України в умовах їх переходу на стандарти НАТО.

Резюме. Рассматриваются предложения, направленные на разработку перспективного вооружения и военной техники (ВВТ) Вооруженных Сил Украины в условиях их перехода на стандарты НАТО.

Resume. The suggestions sent to development of perspective armament and military technique of the armed forces of Ukraine in the conditions of their passing to the standards of NATO are examined.

Ключові слова: збройні сили, озброєння і військова техніка, стандарти, уніфікація.

Ключевые слова: вооруженные силы, вооружение и военная техника, стандарты, унификация.

Keywords: armed forces, armament and military technique, standards, unitization.

Постановка проблеми. В умовах стратегічного курсу України на євроінтеграцію та переходу до євростандартів актуальною і гострою для ЗС України постає проблема взаємосумісності національних військових формувань з військовими формуваннями країн-членів Євросоюзу у складі багатонаціональних угруповань військ (сил).

Враховуючи, що стандарти країн-членів Євросоюзу і НАТО тотожні, мова йде про взаємосумісність з країнами-членами НАТО. У першу чергу - про військово-технічне співробітництво в області розробок і виробництва ОВТ, що забезпечує сумісність дій у складі багатонаціональних угруповань військ (сил).

Сьогодні Україна, її Збройні Сили, вітчизняне ОВТ, вітчизняний оборонно-промисловий комплекс (ОПК) не готові до переходу на стандарти НАТО. Вони не забезпечують сумісність і взаємодію військових формувань у складі угруповань військ (сил) НАТО. Для розв'язання цієї проблеми потрібно розглянути досвід країн-членів НАТО, зокрема:

принципи організації і співробітництва в НАТО в області розробки і виробництва ОВТ; напрями стандартизації та уніфікації ОВТ у країн-членів НАТО. Аналіз такого досвіду надає можливість обґрунтовано підійти до пропозицій, спрямованих на розробку перспективного ОВТ ЗС України в умовах переходу на стандарти НАТО.

Виходячи зі змісту вищевказаної проблеми **метою статті** є розробка пропозицій щодо стратегії військово-технічного співробітництва України, її Збройних Сил із країнами-членами НАТО при проектуванні перспективних вітчизняних систем ОВТ.

Ступінь розробленості проблеми. В існуючих публікаціях [1, 6] значна увага приділяється питанням вступу України в Євросоюз, зокрема співробітництву з країнами-членами НАТО. У той же час мало уваги приділяється військово-технічному співробітництву в області розробок і виробництва ОВТ. У таких публікаціях не розглядаються проблемні питання: як і яким

чином можуть бути досягнуті сумісність і взаємодія військових формувань угруповань військ НАТО за рахунок стандартизації та уніфікації ОВТ, основні напрями такої стандартизації ОВТ.

З цією метою доцільно розглянути досвід країн-членів Євросоюзу і НАТО у вирішенні вищевказаної проблеми, а потім на основі такого досвіду визначити стратегію військово-технічного співробітництва Збройних Сил України з країнами-членами НАТО.

Виклад основного матеріалу. Для розв'язання проблем сумісності дій та взаємозамінності частин і підрозділів у країн-членів НАТО створено організаційні структури, системи управління і логістики, мовлення та спілкування, регламентовано відповідні правила й процедури та налагоджено стан інформаційної системи, побудованої на сучасних технологіях. Україна має намір приєднатися до країн-членів Євросоюзу і НАТО, тому повинна взяти на себе певні зобов'язання і виконувати їх відповідно до встановлених правил і процедур [1, 2] .

Для виконання таких правил і процедур сьогодні перед Збройними Силами України та її оборонно-промисловим комплексом постало завдання: створити перспективні системи озброєння військових формувань у складі багатонаціональних угруповань країн-членів Євросоюзу і НАТО [3, 4]. Для успішного виконання такого завдання доцільно розглянути підходи, які існують в країнах НАТО при вирішенні питань військової стандартизації та уніфікації озброєння і військової техніки. А відтак підійти до принципів побудови перспективних систем озброєння для Збройних Сил України у складі міжвидових і багатонаціональних угруповань і сформулювати стратегію співробітництва з країнами-членами Євросоюзу і НАТО.

Принципи організації співробітництва в країнах-членах Євросоюзу і НАТО в області розробок і виробництва ОВТ можуть бути визначені наступним чином.

Міжнародне співробітництво в області спільних розробок і виробництва ОВТ є невід'ємним елементом загальної політики стандартизації озброєння в рамках блоку НАТО і спрямоване на скорочення дублювання науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, забезпечення тісного співробітництва у сфері виробництва ОВТ для загальної економії, скорочення вартості бойової техніки та підвищення боєздатності збройних сил НАТО шляхом поліпшення взаємозамінності і стандартизації ОВТ.

За оцінками фахівців НАТО, стандартизація озброєння і військової техніки сприяє координації бойових дій або навчань, зниженню витрат, пов'язаних із тиловим забезпеченням військ, та скороченню вартості під час розробок, виробництва й експлуатації ОВТ. В області озброєння це означає зменшення його кількості, усунення дублювання розробок, підвищення бойової ефективності, якості та надійності систем озброєння, оперативне впровадження науково-технічних досягнень у конструкцію, технологію і виробництво систем, скорочення номенклатури предметів військово-технічного постачання та поліпшення і спрощення експлуатації, ремонту й обслуговування ОВТ.

Складна програма кооперації в області розробок і виробництва ОВТ передбачає перехід від національного до багатонаціонального планування розвитку озброєння з ретельним урахуванням інтересів усіх сторін. На думку керівництва міністерства оборони США, здійснити такий перехід можна тільки поступово. Сьогодні американці висунули три пропозиції, на основі яких планується будувати міжнародне співробітництво. Це підписання меморандумів взаєморозуміння щодо розробок і закупівлі систем озброєння, спільне виробництво розроблених зразків в США і країнах НАТО, а також прийняття концепції “сімейств систем зброї”.

Меморандуми взаєморозуміння визначають основні принципи функціонування спільних програм в області досліджень, розробок, виробництва ОВТ і закупівельної діяльності. Мета підписання таких документів — створення умов для закупівлі ОВТ військовими відомствами однієї країни в промисловості іншої. Це відкриває військовий ринок країн для вільної торгівлі на основі конкурентних цін.

Американські фахівці трактують спільне виробництво ОВТ як програму, в якій за згодою уряду або міністерства оборони США спільно з військовим відомством іншої держави або на основі угод між іноземними фірмами, організаціями чи комерційними структурами дозволяється використовувати американські технології для виробництва, збирання, ремонту і технічного забезпечення систем або окремих зразків ОВТ.

Концепція “сімейств систем зброї” передбачає раціональне використання засобів, які спрямовуються на дослідження і розробки, шляхом зменшення їх дублювання. Сімейством

систем зброї називаються групи ОВТ, призначені для виконання близьких за характером завдань. На основі аналізу планів перспективних розробок, заміни і виробництва систем зброї виявляються системи, які призначені для виконання однакових або близьких за змістом бойових завдань. При однакових потребах між сторонами можна досягнути згоди про те, що одна країна (або група країн) бере на себе розробку одного виду ОВТ, інша — розробку іншого.

Крім урядових органів, угоди про принципи співробітництва в області стандартизації можуть укладати самостійно види збройних сил, а також фірми, які виготовляють ОВТ. Так, у 1964 році сухопутні війська США, Великобританії, Канади й Австралії підписали “Основну угоду про стандартизацію”, завданням якої є забезпечення співробітництва фахівців і досягнення максимальної сумісності ОВТ. Фірми західних країн проводять обмін інформацією щодо проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, а також технологіями, науковими й інженерними кадрами, здійснюють спільне керівництво розробками та випробуваннями нових систем зброї, створюють об’єднання на період виконання окремих програм.

Успішному розв’язанню проблеми стандартизації й уніфікації, на думку керівництва НАТО, має сприяти перехід від декларацій і заяв до реального здійснення загальних зусиль, спрямованих на розширення співробітництва у військовій сфері.

Основні напрями стандартизації та уніфікації озброєння і військової техніки у країнах-членах НАТО. Стандартизація ОВТ у НАТО здійснюється за трьома напрямками: прямі закупівлі систем зброї, проведення конкурсу науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, наступне спільне виробництво систем зброї за ліцензіями та спільні дослідження і розробки систем зброї двома і більше країнами.

Прямі закупівлі дозволяють країнам-членам НАТО скоротити дублювання і знизити витрати. Якщо виробництво будь-якої системи зброї здійснюється однією великою фірмою, то досягається високий рівень стандартизації. Раніше прямі закупівлі відігравали провідну роль в оснащенні НАТО зброєю. У 70-х роках цей напрям втратив популярність через порушення торговельного балансу між країною-постачальником і країною-покупцем. Справа в тому, що рівень зайнятості в галузях воєнної промисловості країни-покупця значно знизився. Окрім того, існує ризик потрапити у залежність

від країни-постачальника щодо матеріально-технічного постачання. Однак натовські фахівці вважають, що в майбутньому цей напрям знову стане актуальним у взаєминах між США та європейськими партнерами по блоку.

Виробництво зброї за ліцензіями забезпечує найвищий рівень стандартизації та зводить до мінімуму несприятливі наслідки для економіки.

Проведення конкурсу науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт і спільне виробництво за ліцензіями є сьогодні тим напрямом стандартизації ОВТ у НАТО, якому військовим відомством США приділяється найбільша увага. Адже саме виробництво зброї за ліцензіями забезпечує найвищий рівень стандартизації та до мінімуму зменшує її несприятливі наслідки для національних галузей промисловості. Так, наприклад, після завершення конкурсних випробувань систем протиповітряної оборони малої дальності (англійського ЗРК “Рапіра”, французького “Кроталь” і франко-західнонімецького “Роланд”) армія США прийняла рішення про прийняття на озброєння ЗРК “Роланд” як військової системи ППО малої дальності у ланці “полк-бригада-дивізія” і виготовлення його за ліцензією.

При цьому особлива увага приділялася взаємозамінності елементів ЗРК американського і європейського виробництва. Однак, незважаючи на переваги впровадження цього напрямку стандартизації, підписання угод між країнами-членами НАТО про проведення конкурсних науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт і спільне ліцензійне виробництво супроводжується серйозними труднощами. Серед них розбіжність підходів щодо будівництва національних збройних сил і формування тактико-технічних вимог до систем зброї.

Тому при обговоренні угод на спільне проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт їх учасники виробляють єдині тактико-технічні вимоги до систем зброї. У більшості випадків європейські партнери США вважають, що американські ТТВ, підкріплені можливостями передових технологій, є більш складними для впровадження.

Пріоритетним і перспективним напрямом у сфері військової стандартизації та уніфікації, з точки зору фахівців НАТО, є міжвидова уніфікація систем, комплексів і зразків ОВТ, тобто на рівні видів збройних сил та родів військ. Вона базується на створенні єдиних

систем, комплексів для різних видів збройних сил. На рівні окремих типів ОВТ і їх складових частин спільність функціонального призначення виявляється для всіх типів зброї [5, 6].

Поряд зі спільністю бойового застосування ОВТ у різних видах збройних сил існують певні особливості, пов'язані з конкретними умовами їх використання. Тому створення модифікацій ОВТ для використання їх в різних умовах бойового застосування вважається одним із основних напрямів уніфікації та скорочення кількості зразків ОВТ.

Так, наприклад, зенітно-ракетний комплекс “Хок” в країнах НАТО застосовується для протиповітряної оборони об'єктів, сухопутних військ і морської піхоти. Модифікації цього комплексу відрізняються за складом бойових засобів і їх мобільністю. Зенітно-ракетний комплекс ВМС “Сі Чапарел”, “Мурена”, “Наваль Кроталь” і “Роланд-2М” створені на базі армійських ЗРК “Чапарел”, “Кроталь” і “Роланд-2” відповідно [5, 6].

До міжвидової варто віднести також уніфікацію ОВТ на рівні функціональних елементів. Так, наприклад, зенітна самохідна установка “Дівад” оснащена комбінованою РЛС виявлення цілей і керування вогнем. Вона є модифікованим варіантом бортової РЛС винищувача Р-16. Зенітна керована ракета наземного комплексу ЗРК “Чапарел” уніфікована з ракетою ВПС класу “повітря-повітря” “Сайдвіндер-ІС”. Французький комплекс “5АТСР” призначений для застосування в трьох типах зенітних систем: переносній, мобільній (на машині) і корабельній. Крім зенітного, пропонується варіант комплексу класу “повітря-повітря” для озброєння вертольотів. Таку ж уніфікацію мають переносні ЗРК “Стінгер” і “Блоупайп”.

Уніфікацію на рівні функціональних елементів, зокрема, ракети, закордонні фахівці розглядають як можливість її багатоцільового призначення. На основі зенітних керованих ракет “Роланд” і “Рапіра”, наприклад, створюються протитанкові ракети з лазерною системою наведення для військово-повітряних сил. Американська фірма “Мартін Марієтта” на замовлення Швейцарії розробила нову зенітно-протитанкову систему зброї “АОАТ5”, яка може використовуватися як протитанкове спорядження. Бойова частина зенітної керованої ракети цього комплексу (вага 12 кг) має осколково-кумулятивну дію і дозволяє знищувати танки усіх відомих типів на відстані до 6 км.

Виходячи з вищевикладеного досвіду країн-

членів НАТО, стратегія співробітництва України з країнами-членами НАТО при проектуванні перспективних систем озброєння міжвидового призначення може бути представлена наступним чином.

Для скорочення витрат на створення, виробництво і забезпечення необхідних бойових характеристик зразків озброєння у рамках країн-членів НАТО та їх партнерів необхідно реалізувати сумісність щодо функціонального призначення ОВТ видів збройних сил. Формою реалізації такої сумісності, як показує практика і результати досліджень, є уніфікація зразків ОВТ, а способом реалізації сумісності — їх базово-модульна побудова.

Перехід до базово-модульної побудови ОВТ видів збройних сил дозволяє реалізувати широкі можливості уніфікації складного озброєння, яке дорого коштує і вимагає дотримання принципу “комплексність розробки — єдиний (генеральний) розробник — єдиний виробник цього виду ОВТ у масштабі країн військово-технічного співробітництва”.

Аналіз нової системи розробок ОВТ під час переходу до базово-модульної побудови у порівнянні з існуючою системою показав, що такий перехід не потребує суттєвої ломки сформованої системи цих робіт. Разом із тим, з'явиться необхідність проведення певних заходів. Зокрема, для розробки технічного завдання на комплексне проектування засобів ОВТ необхідне об'єднання роботи відповідних науково-дослідних установ країн військово-технічного співробітництва. Створення засобів певного виду озброєння у масштабі збройних сил цих країн потребує розробки відповідних Положень (Наказів) про роботу науково-дослідних установ, генерального замовника тощо. І нарешті, при забезпеченні комплексного проектування і виробництва засобів ОВТ з'явиться необхідність об'єднання роботи відповідних конструкторських організацій та комплексного проектування системи засобів ОВТ у масштабі збройних сил країн військово-технічного співробітництва. Встановлення і впровадження такої системи роботи також потребує розробки відповідних положень на рівні оборонно-промислового комплексу.

Зміна масштабу виробництва складових частин (модулів) і засобів ОВТ в цілому (від масштабу виду збройних сил до збройних сил в цілому) передбачає відповідні зміни в структурі кооперації виробничих підприємств даного профілю.

Економічний ефект співробітництва з

іншими країнами за рахунок побудови озброєння міжвидових угруповань багатонаціональних сил на основі уніфікації на рівні видів збройних сил і родів військ різних держав тільки на етапі серійного виробництва зразків ОВТ може скласти 20% (і більше) від їх вартості в неуніфікованому вигляді. Підвищення серійноздатності може становити 13-48% залежно від типу даного озброєння. На етапі розробки витрати на проектування засобів ОВТ можуть скласти до 40% витрат на проектування цих засобів в неуніфікованому вигляді. Окрім того, значно скоротяться витрати на етапі експлуатації за рахунок спрощення і здешевлення системи технічного обслуговування, системи підготовки військ, підвищення надійності цих засобів та їх відновлення.

Отже, в умовах переходу Збройних Сил України на стандарти НАТО, створення перспективних систем озброєнь можливе тільки шляхом військово-технічного співробітництва з іншими країнами. Воно дозволить реформувати оборонно-промисловий комплекс України, максимально використати його інтелектуальний потенціал та здійснити якісне переозброєння українського війська.

Висновок. Результати досліджень показують, що Україна, її Збройні Сили, їх ОВТ, вітчизняний ОПК сьогодні не готові до переходу на стандарти НАТО. Для забезпечення сумісності і взаємодії Збройних Сил України у складі військових угруповань НАТО необхідно використовувати досвід країн-членів НАТО в області розробок і виробництва ОВТ, напрямки стандартизації і уніфікації ОВТ у країнах-членах

НАТО. Основним напрямом, формою реалізації сумісності вітчизняного ОВТ у складі військових формувань НАТО є уніфікація зразків ОВТ, а способом — їх базово-модульна побудова.

Подальші дослідження. Доцільно в подальших дослідженнях розглянути пропозиції, які пов'язані зі стандартизацією і уніфікацією перспективного вітчизняного ОВТ, як на рівнях Збройних Сил, так і всіх силових структур держави. Такі пропозиції пов'язані з очікуваним воєнно-економічним ефектом у виробництві ОВТ і спрямовані на більш ефективні результати проведення антитерористичних операцій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Розвиток відносин України з НАТО у документах. – К.: МО України, 2012, – 61 с.
2. Долгов І.С., Корендович В.Т. Конструктивне партнерство Україна-НАТО: оборонні аспекти // Наука і оборона. – К.: МОУ, 2013, № 4. – С. 3-7.
3. Камінський В.Ю., Хижняк В.В. Стандартизація, кодифікація та гарантування якості – необхідні умови Євроатлантичної інтеграції України // Наука і оборона. – К.: МОУ, 2006, № 2. – С. 10-16.
4. Бойко О.В. Оборонно-промисловий комплекс України: стан, проблеми та тенденції // Наука і оборона. – К.: МОУ, 2007, № 2. – С. 26-32.
5. Терешенко В.І. Сумісність дій у складі угруповань країн-членів НАТО // Військо України. – К.: МОУ, 2007, № 9 (87). – С. 4-9.
6. Бойко О.В., Білетов В.І. Оборонно-промисловий комплекс України: курс на уніфікацію // Військо України. – К.:МОУ, 2007, № 8 (86). – С. 6-16.